

İmâmiyye Şîası'nın Kur'ân'ın Tahrifi Konusuna Yaklaşımı

*Sabuhi ŞAHAVATOV**

Öz: Bu makalede İmâmiyye Şîası'nın Kur'ân'ın tahrifi konusuna yaklaşımı incelenmiştir. Müslümanlar nezdinde Kur'ân'a verilen önem malumdur. Şîa'nın İmâmiyye koluna mensup bazı âlimler mezhebin temel ilkelerinin Kur'an metni üzerinden temellendirilmesinde ayetleri farklı şekilde tevil etmekle kalmamış bazen daha da ileri giderek Kur'ân'ın tahrif edildiğini iddia etmişlerdir. Özellikle erken dönemde yoğun bir şekilde ağırlığı bulunan rivayet (ahbârî gelenek) kültürü içerisinde, imamet, velayet ve benzeri Şiî doktrininin temel parametreleri, bu tür rivayetler üzerinden değerlendirilmiştir. Ancak ilerleyen dönemlerde, özellikle Şeyh Sadûk, Şerif Murtazâ, Tûsî ve Tabersî gibi müfessirlerle birlikte bu anlayışta kayda değer bir dönüşüm gerçekleşmiş, böylece tahrif konusu, Sünnî literatürüne önemli ölçüde benzerlik arz edecek şekilde, bir yorum süreci olarak ele alınmaya başlanmış, ideolojik düzlemde hermenötik düzleme intikal etmiştir. Bu makalede İmâmiyye Şîası'nın tahrif iddiaları konusunda yer verdikleri rivayetler değerlendirilecek ve söz konusu dönüşümün tezahür ettiği önemli bazı noktalara işaret edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Şîa, Tahrif, Kur'ân, Ahbarî, Usûlî.

Approach of Imamiyya to the issue of Corruption of the Qur'an

Abstract: It is examined in this article the approaches of Imamiyah Shiites to the theme of distortion of Qur'an. The importance of Qur'an for Muslims, is well-known. Some scholars belonging to the Imamiyya Shia sect in basing the principles of the Sect on Qur'an, preferred to interpret (ta'wil) the verses differently, but sometimes claimed that the Qur'an was distorted. Especially early period, in accordance with the narrative culture (Akhbari tradition), the main parameters of Shiite doctrines such as "Imamat", "Valaiat" and so on, are based on such types of narrations. However, in the later stages, especially together with commentators like Shaikh Saduk, Shariff Mortazah, Tusi and Tabersi it has been started a notable conversion in this understanding, thus, the understanding of distortion is started to be examined as review process substantially similar to those in Sunni literature, and was transferred from ideological understanding to hermeneutical. In this arti-

* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora öğrencisi.

cle, will be mentioned some narrations which Imamiyyah Shiites refer to and some important points of above-mentioned conversions will be highlighted.

Keywords: Shia, Distortion, Qur'an, Akhbari, Usouli.

İktibas / Citation: Sabuhi Şahavatov, "İmâmiyye Şîasi'nın Kur'an'ın Tahrifi Konusuna Yaklaşımı", *Usûl*, 22 (2014/2), 43 - 62.

I. Genel Çerçeve

Kur'an-ı Kerim'in tahrifine taalluk eden çeşitli iddialar, gerek Ehl-i Sünnet gerek Şîa literatüründe yer alan birtakım rivayetlere dayandırıldığı gibi bazı sahabilerin şahsî Kur'an nüshalarında yer alan tefsir kabilinden izah notları ve derleme esnasında bazı ayetlerin yazılı olarak sadece tek bir sahabîde bulunması gibi hususlar da bu iddiaların sahiplerince mesnet olarak telakki edilmiştir. Söz konusu iddialar Şîa tarihinde yer yer Kur'an'ın tahrif edilmiş olduğu noktasına kadar varmıştır. Bununla beraber, farklı görüşler bulunsa da, Şîi ulemanın çoğunluğunun kanaatinin, Kur'an'ın Hz. Peygamber'e vahyolunduğu şekliyle elimize ulaşmış olduğu şeklinde olduğunu belirtmekte yarar vardır. Bu yazıda, söz konusu tahrif iddialarının Şîa kaynaklarındaki soy kütüğü incelenecek, ne zaman ortaya çıktığı, hangi delillere istinat ettiği ve Şîa muhitinde nasıl karşılandığı, betimleyici bir tarzda ele alınacaktır. Bu çerçevede Şîa ilim havzasında iki farklı ana akım olarak kabul edilen Ahbârîler ve Usûlîler'in yaklaşımlarına yakından bakılacaktır. İlk dönem Şîi âlimlerinden özellikle Kummî, İbn Furât el-Kûfî ve Ayyâşî gibi müfessirlerin tahrife dair naklettikleri rivayetlere de yer verilecektir. Sonuç kısmında ise, Kur'an'ın tahrifi ile ilgili iddiaların Şîa'ya atfedilmesinin mümkün olup olmadığı konusunda bir değerlendirme yapılacaktır.

II. Tahrif kelimesinin lügat ve terim anlamları

"Tahrif" kelimesi "taraf, harf, dil ve dönmek" anlamlarında kullanılan "حرف" kökünden türemiş olup aslı "bir şeyi yönünden kaydırmak, saptırmak, eğip bükme, değiştirmek" veya "iki şekilde anlamlandırılması mümkün olan lafzı tek manaya hamletmek" ¹ anlamında olan "inhiraf"² tır. Kelimenin Arap-

¹ Râgîb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "hrf" maddesi.

² İbn Manzûr, *Lisânu'l-arab*, IX,41- 43; Taberî, *Câmiu'l-beyân*, I, 368.

çadaki “tağyir” ve “tebdil” lafızlarıyla da yakın anlam ilişkisi içinde olduğunu söyleyebiliriz.

Terim olarak ise tahrif, yazılı/ sözlü metinlerin, daha çok da kutsal kitapların Allah tarafından gönderildiği şeklini koruyamaması, ekleme veya çıkarma şeklinde bazı değişikliklere uğraması yahut tevil yoluyla anlamın çarpıtılması manalarında kullanılmıştır.³

III. Tahrifin çeşitleri

Tahrif, “manevî/tevil” yani kelimeleri farklı anlamlara hamletmek yoluyla ve “lafzî/tağyir” doğrudan kelimeleri değiştirmek yoluyla olmak şeklinde ikiye ayrılmaktadır.⁴ Râğıb el-İsfahânî (ö. 425/1034) tahrif kelimesini, “iki anlama gelmesi muhtemel bir kelimeyi bir anlama hamletmektir”⁵ şeklinde tarif etmiştir. Zemahşerî (öl. 538/1153) de ayetin tefsirinde “lafzî, hakiki mananın dışında başka manada kullanmışlardır”⁶ ifadelerine yer vermektedir. Aynı şekilde müfessir Ebû Ali Fadl İbn Hasan et-Tabersî (öl. 548/1153) “Tahrifin iki anlamı vardır. Birincisi kötü tevil, ikincisi ise tağyir ve tebdildir”⁷ açıklamasını yapmıştır. Hem İsfahânî'nin bahsetmiş olduğu hem de Tabersî'nin açıklamış olduğu birinci çeşit “manevî” tahrife delalet etmektedir. Kur'ân'da, Ehl-i Kitap'la ilgili olarak dört yerde geçen tahrif kelimesi, dilbilimcilerin de ifade ettikleri gibi “lafzın/sözün farklı şekilde yorumlanması, kelimenin değil anlamın çarpıtılması” anlamına gelmektedir. Tahrif kelimesinin yahudilerle ilgili olarak kullanıldığı yerlerde,⁸ onların kelimeyi hakiki manasından çıkararak farklı manalara hamletmek suretiyle Allah'ın ayetlerini bilerek tahrif ettikleri bildirilmektedir. Yani bu ayetlerde lafzî tahrif değil, manevî bir tahriften söz edilmektedir.

³ Frants Buhl, “Tahrif”, *İA*, İstanbul 1979, XI, 667; Muhammet Tarakçı, “Tahrif” mad, *DİA*, 39/422.

⁴ Rasul Ca'ferîyân, *Ukzube*, s. 12; Hadi Marife, *Kur'ân İlimleri*, s. 475-476.

⁵ İsfahânî, *el-Müfredât.*, “hrf” maddesi.

⁶ Zemahşerî, *Keşşâf*, II/142.

⁷ Tabersî, *Mecmeu'l-Beyân*, III, 173.

⁸ Bakara 2/75, Nisâ 4/46, Maide 5/13 ve 41 ayetlerine bakılabilir.

Üzerinde durmamız gereken ve bu yazının da ana konusunu teşkil eden “lafzî” tahrif ise, daha çok “ekleme”, “değiştirme” ve “eksiltme” yoluyla değişikliğe neden olan tahrif çeşididir. Bu çeşitleri şöyle sıralamamız mümkündür:

a. Kelimeyi değiştirme şeklindeki tahrif: Kur’ân ayetlerindeki kelimelerden birinin alınıp eşanlamlı başka bir kelime ile değiştirmek.

b. Ekleme şeklinde tahrif: Kur’ân’a sonradan bazı kelime, ayet hatta surelerin eklenmesi gibi. Haricilerin Acârîde kolunun Yusuf suresinin müstehcen ifadeler içerdiği gerekçesiyle Kur’ân’a sonradan eklendiğini⁹ söylemeleri buna örnek olabilir.

c. Eksiltme şeklinde tahrif: Kur’ân’ın tahrifi bahsinde en çok incelenen konu budur. İmamiyye Şîası’nın Ahbârîleri Kur’ân’ın bu şekilde tahrif edildiğini iddia etmiş ve bu iddiaya mesnet olarak çeşitli rivayetler nakletmişlerdir.¹⁰

IV. Lafzî Tahrif İddialarına Yer Veren Şîî Müellifler

Kur’ân’ın tahrif edilmesi bağlamında İmamiyye Şîası içerisinde iki ekol birbirine karşı iki tutum benimsemişlerdir. Bunlardan birincisi tahrifin vuku bulduğunu söyleyen Ahbârîler, diğeri ise buna şiddetle karşı çıkan Usûlîler olarak bilinmektedir. Ahbârîlerin ve Usûlîlerin konuyla ilgili görüşlerine geçmeden önce bu iki ekol hakkında kısa bir bilgi vermek gerektiği istiyoruz.

İmamiyye Şîası’nın içinde varlığını günümüze kadar sürdüren bu ekollerden birincisi olan “Ahbârîyye” imamların otoritesine mutlak bağlılık esastan hareket ederek onlardan nakledilen sözlü ve yazılı rivayetlerin akaid ve fıkıh alanlarında tek kaynak olduğunu savunmaktadır. Hicri III. asırda Ahbârîliğin merkezi Kûfe’den Kum şehrine geçmiştir.¹¹ Kurucusu ve “*Kitabu’l-Fevâidi’l-Medeniyye*” adlı eserinde Ahbârîyye anlayışını temellendiren

⁹ Şehristânî, *el-Milel ve’n-Nihel*, I/128.

¹⁰ Hadi Marife “sözün delaletinde tahrif, sure ve ayetlerin nüzul tertibinin aksine Mushaf-ı Şerif’e yazılması, meşhur kıraatın aksine olan kıraat farklılıkları, lehçelerdeki ihtilaf” gibi lafzî tahrif çeşitlerinden de söz etmiştir. Bkz: Hadi Marife, *Kur’ân İlimleri*, s. 477-478.

¹¹ Martin J. McDermott, *The Theology of al-Shaikh al-Mufid*, s. 12.

Muhammed Emin el-Esterâbâdî (öl. 1033/1624) kabul edilir. O kendi döneminden önce bulunan fakat sistemleştirilmemiş olan Ahbârîyye metodunu titizlikle incelemiş ve onu bağımsız bir ekol haline getirmiştir.¹²

Ahbârîler; nasların gerçek müfessirlerinin Allah tarafından görevlendirilmiş imamlar olduğunu, onlardan gelen haberlerin nasların zahirinden ve akıldan öncelikli olduğunu, bu haberlerin dini hükümlerin kaynağını teşkil ettiğini ısrarla savunmuşlardır. Ahbârîlere göre imamların haberlerinin tamamı sahih kategorisinde olup, yakın ifade eder ve hiçbir zaman zayıf olarak nitelendirilemez, zan ifade ettiği ileri sürülemez.¹³

“Gaybet” döneminin başlamasından itibaren (260/873) İmamiyye Şîası içinde ortaya çıkan Usûliyye ise Ahbârîyye'nin aksine olarak dini hükümlerin tesbit edilmesi ve anlaşılması konusunda istidlal metodunu benimsemiştir.¹⁴ Usûlîlerin düşüncesine göre dini hükümlerin kaynağı kitap, sünnet, icmâ ve akıldır. Kitap ve sünnet en muteber kaynaklar olup ancak akılla anlaşılır. Usûlîlere göre, Şîa nezdinde en sahih rivayet kaynakları olarak kabul edilen Kütüb-i Erba'a¹⁵ güvenilemeyecek haberleri de ihtiva eder. Yalnız güvenilir Şîi ravileri vasıtasıyla imamlardan gelen rivayetler muteber sayılır. Ayrıca imamların verdiği hükümler husûsi olup umuma uygulanmayabilir. Gaybet esnasında hükümler içtihad ve fetva usullerine başvurularak elde edilir.¹⁶

Bu iki ekol arasındaki farkları şöyle özetlemek mümkündür:

- a. Kur'an, Sünnet ve Akıl'ı kaynak alan usûlîler aynı zamanda Kur'an ve Sünnet'in aklın aracılığıyla anlaşıldığını savunmaktadırlar.¹⁷ Buna kar-

¹² Metin Yurdağür, “Ahbârîyye”, *DİA*, I/490.

¹³ Mazlum Uyar, *İmamiyye Şîası'nda Ahbârîlik*, s. 43-47.

¹⁴ Ğaravi, *Mesâdirü'l-İstinbât*, s. 39.

¹⁵ İmamiyye Şîasının dört temel hadis kitabıdır: 1. Kuleynî: *el-Usûl mine'l-Kâfi*, 2. Muhammed İbn Ali İbn Babeveyh Şeyh Sadûk: *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakih*, 3. Ebû Cafer et-Tûsî: *Tehzîbu'l-Ahkâm*, 4. Ebû Cafer et-Tûsî: *el-İstibsar fimâ Uhtilife min el-Ahbâr*.

¹⁶ Mustafa Öz, “Usûliyye” *DİA*, 42/214-215.

¹⁷ Müderrisi, *Rationalism and Traditionalism in Shi'i Jurisprudence: A Preliminary Survey*, LIX/141.

şın Ahbâriler, Kur'an ve Sünnet'in anlaşılmasının yalnızca imamların açıklamaları ve yorumları ile mümkün olabileceğini söylemişlerdir.¹⁸

- b. Usûlilere göre akli bilgi nakli bilgi ile çelişirse nakli bilgi tevil edilir, akılla hüküm verilir. Buna karşın Ahbârilere göre ise nakil yoluyla gelen bilgiler daha üstündür.¹⁹
- c. Usûlilere göre delil kabul edilen dört hadis kitabında (Kütüb-i Erba'a) güvenilmeyen, sahih olmayan birçok rivayet²⁰ vardır. Ahbârî düşünceye göre ise bu rivayetler güvenilir ve sahihtir²¹
- d. Usûlî geleneğe göre müçtehid hata da etse sevap alır ve sadece hayatta olan bir müçtehid merci-i taklid olabilir. Ahbâriler güvenilir bir kaynağa dayanmadan fetva verenlerin günah kazandığını aynı zamanda ölen müçtehitlerin fikir ve fetvalarından yararlanmanın mümkün olacağını savunmaktadırlar.²²

Bu iki ekolün etkisi ile birçok Şîî tefsir kaleme alınmıştır. Aşağıda örneklerini göreceğimiz müfessirlerden özellikle Kummî, İbn Furât el-Kûfî ve Ayyâşî'nin tefsirleri tamamen rivayete dayalı ve ahbârî düşünceyi kendisinde yansıtan eserlerdir. Bu tefsirlerde Kur'an'ın tahrif edildiği, onda fazlalık veya eksiklik olduğu hakkındaki rivayetlerin ortaya çıkmasının nedeni Ahbârî düşünce tarzına göre aktarılan ve ilerleyen dönemlerde Kuleynî'nin (öl. 329/941) *el-Usûl mine'l-Kâfi*'sinde yer bulmuş olan rivayetlerdir. Bunlara birçok Şîî âlim itiraz etmiş ve bu konuda müstakil eserler yazmışlardır.

Şîa literatüründe Kur'an'ın tahrifiyle ilgili rivayetlerin yer aldığı en eski kaynak Süleym İbn Kays el-Hilâlî'nin (öl. 76/695) Ebân İbn Ebû Ayyâş (öl. 138/755) tarafından rivayet edilen Kitabı's-Sakîfe eseridir. Süleym hakkında

¹⁸ Ğaravî, *Mesadirü'l-istinbat*, s. 87.

¹⁹ Bahrânî, *el-Hadâikü'l-Nadıra*, I/125 .

²⁰ Mesela tahrifle ilgili rivayetlere yer veren Kuleynî'nin *el-Kâfi* adlı hadis kitabı hakkında araştırmacılar 16199 rivayetten 5072 tanesi sahih, 144'ü hasen, 1128 tanesi muvassak, 302 tanesi kavî ve 9480 tanesinin ise zayıf olduğunu bildirmektedirler. (bkz. Rasul Ca'feriyan *Ukzube*, s. 129-135.)

²¹ Ğaravî, *Mesadirü'l-istinbat*, s. 111.

²² Ğaravî, *Mesadirü'l-istinbat*, s. 65-71.

İbn Nedîm “Hz. Ali'nin ashabındandır. Ona ölüm geldiğinde Ebân'a bir kitap verdi ki bu da meşhur Kitabu Süleym b. Kays'tır. Ebân İbn Ebu Ayyâş onu kendisinden rivayet etmiştir. Onun dışında kimse rivayet etmemiştir”²³ demektedir. Bunun dışında Şîi Usûlî âlimler Ebân İbn Ebu Ayyâş hakkında “zayıf bir tabii”,²⁴ rivayet ettiği kitapla ilgili ise “bu kitap güvenilir değildir”²⁵ şeklinde yorum yapmışlardır. Bunun dışında Ebu'l-Cârûd Ziyâd İbn Münzîr (öl. 150/767) İmam Muhammed el-Bâkîr'dan (öl. 114/732) rivayet ettiği tefsirinde bu tür rivayetlere yer vermiş, ancak bu rivayetler, senedinde yer alan ravilerden Kesîr İbn Ayyâş'ın zayıf olması nedeniyle itimat görmemiştir.²⁶

İtikadî meselelerde aşırı görüşleriyle tanınan ve Gulât-ı Şîa olarak bilinen bazı gruplar Kur'ân'ın tahrif edildiğine dair müstakil eserler telif etmişlerdir. Bu bağlamda Ahmed b. Muhammed es-Seyyârî'nin (ö. 268/882) *Kitâbu'l-Kıraat'ını* (veya *et-Tenzîl ve't-Tahrîf*),²⁷ Ebu Ca'fer Muhammed b. Hasan es-Sayrafî'nin (ö. 148/765) *et-Tebdîl ve't-Tahrîfîni*,²⁸ Ali b. Ahmed el-Kûfî'nin (ö. 352/961), *Kitâbu't-Tebdîl ve't-Tahrîfîni*,²⁹ en-Nûrî et-Tabersî'nin (öl. 1320/1903), *Faslu'l-Hitâb fî Tahrîf-i Kitâb-ı Rabbi'l-Arbâ'ni*³⁰ örnek olarak zikredebiliriz.

Sonuncusu bu konuda yazılan eserler içerisinde üzerinde durulması gerekenlerdendir. 1881 yılında İran'da yayılmasının ardından büyük tepkilere yol

²³ İbn Nedîm, *Fihrist*, s. 321.

²⁴ Tûsî, *Ricâlu't-Tûsî*, s. 106.

²⁵ Şeyh Müfid, *Tashîhu'l-İtikâd*, s. 149-150.

²⁶ Geniş bilgi için bkz: Aslan Habibov, *İlk Dönem Şîi Tefsir Anlayışı*, s. 111 vd.; Tayyar Altıkulaç, *Hz. Ali ve İlk Mushaf Nüshaları, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012, Sayı 21, s. 5-26, Şaban Karataş, *Şîa'da ve Sünni Kaynaklarda Kur'ân Tarihi*, İstanbul, 1996, s. 116 vd., Mustafa Öztürk, *Tefsirde Ehl-i Sünnet ve Şîa Polemikleri*, Ankara, 2009, s. 173 ve d. Fatih Çatmakaş, *İmamiyye Şîası'nın Kur'ân Hakkındaki Görüşleri*, (Basılmamış Y. Lisans Tezi) Erzurum, 2008, s. 46 vd., Meir B. Bar-Asher, *İmamiyye Şîası'nın Kıraat Farklılıkları ve Kur'ân'a İlaveleri*, çev. Ömer Kara ve Mehmet Dağ, *Ekev Akademi Dergisi*, c. 1, s. 3, s. 207 vd.

²⁷ Tûsî, *Fihrist*, s. 66.

²⁸ Tûsî, *Fihrist*, s. 230.

²⁹ Necâşî, *Ricâl*, s. 265.

³⁰ Hadi Marife, *Kur'ân İlimleri*, s. 502.

açmış, aynı zamanda Şia'yı tahrifle suçlayanlar için mesnet teşkil etmiştir. Daha sonraları yasaklanan eser Şii ve Sünnî kaynaklardan nakledilen tahrifle ilgili rivayetleri içermektedir. Mirza Hüseyin et-Tabersi'nin Şii kaynaklardan aktardığı 1000 civarında rivayetin, 600'nün mükerrer, yüz civarındaki rivayetin kıraat farklılıklarına ait olması, 320 civarında rivayetin ise Ahmed İbn es-Seyyariden olması (bu şahsın Ğulat-ı Şîa'dan olduğu bilinir) geri kalan rivayetlerin esbâb-ı nüzûl ve tefsirle alakalı olması hasebiyle eser pek itibar görmemiştir.³¹ Ayrıca müellifin kendisi bu rivayetlere inanmamış, onları sadece malumat kabilinden toplamıştır.³²

V. İlk Dönem Şîa tefsirlerinde Tahrif rivayetleri

Bu başlık altında Şîa'nın ilk dönem Ahbârîlerinin tefsirlerinde yer verilen tahrif rivayetlerine dair bazı örnekler üzerinde duracağız.

A. Kummî (ö. 307/919)³³

Kur'an'ın tahrif edildiğine dair rivayetlere yer veren müfessirlerden birisi Ali b. İbrahim el-Kummî'dir. Kummî tefsirinin mukaddimesinde, bazı Kur'an ayetlerinin değiştirildiğini örnekleriyle vermektedir. Bazı ayetlerin bir kısmının düşürülmesi/çıkarılması yoluyla Kur'an'ın tahrif olduğunu iddia etmektedir. Kummî tefsirinin mukaddimesinde bu konulardan özetle bahsetmiştir.³⁴ Kendisine göre ayetlerin doğru şekillerini de kaydetmektedir. Şimdi "Tefsiru'l-Kummî"de geçen bazı örnekleri inceleyelim:

³¹ Ca'feriyan, *Ukzube*, s. 129-135.

³² Musa Kazım Yılmaz, *Şîa'nın Kur'an İlimleriyle İlgili Görüşleri*, (Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu), İstanbul, 1993, s. 184.

³³ Ebu'l-Hasan Ali b. İbrahim b. Hâşim el-Kummî'dir. Aslen Kumlu olduğu için "Kummî" nisbesiyle anılmıştır. İmam Askerî'nin muasırıdır. Nerede ve ne zaman doğduğuna dair her hangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak künyesine istinaden Kum'da doğduğunu söyleyebiliriz. İlk tahsilini nerede ve kimden aldığı da kesin değildir. Ancak ilk tahsilini tefsirinin en önemli kaynağı olan babası İbrahim b. Hâşim'den almış olması muhtemeldir. Vefat tarihi kesin olarak tespit edilebilmiş değildir. Bazı araştırmacılar vefat tarihini hicrî 329/941 olarak kaydetmektedirler. (bkz. Kummî, *Tefsiru'l-Kummî*, Mukaddime, s. 8 vd.)

³⁴ Kummî, *Tefsiru'l-Kummî*, Mukaddime, s. 22 vd.

Nisâ suresinin 64. ayetinin “ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذِ “
 ”ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا
 “جَاءُوكَ يَا عَلِي” , şeklinde indiğini Ebî Ca'fer³⁵ vasıtasıyla aktarmaktadır. Hâl-
 buki bu ayet Tabatabâi'ye³⁶ göre münafıklar hakkında inzal olunmuştur ve bu
 ayetlerin başından beri anlatılan kısmında da görüldüğü gibi, onlara bir reddi-
 yedir. Muhalefet ettikleri konularda münafıklar tövbe ederek Allah'a ve Elçisi-
 ne dönseler, bu önce yaptıkları işlerden daha hayırlı olurdu. Tûsî,³⁷ Tabersî³⁸
 gibi müfessirlere bakıldığı zaman, konunun Hz. Ali ile hiçbir ilgisi olmadığı
 daha açık şekilde sezilmektedir.

Başka bir örnek ise yine Nisâ suresinde geçen “ لَكِنَّ اللَّهَ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ “
 ”بِعَلْمِهِ وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا
 ”قي“ şeklinde inzal olduğunu söylemektedir.⁴⁰ Yine Şîi müfessirlerden olan
 Tûsî bu ayetin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelen bir grup Yahudi hakkında indi-
 ğini söylemiş, Allah'ın ve Meleklerin Hz. Peygamber'e inzâl edilen vahyin
 hak⁴¹ olduğuna şahitlik ettiklerini açıklamıştır. Ayrıca Tabersî bu ayetin nüzul
 sebebiyle ilgili bir rivayet aktarmış, Hz. Peygamber'e gelen Yahudi bir toplulu-
 ğa “Sizler benim Allah'ın Resûlü olduğumu biliyorsunuz” demiş, Yahudiler ise
 “biz bunu bilmiyoruz ve buna şahitlik de etmiyoruz”⁴² diye cevap vermişlerdir.
 Bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur.

Ahbârilerden olan Kâşânî de bu ayetin Yahudiler hakkında⁴³ nazil olduğu-
 nu söylemiştir. Ayrıca Kummî'nin de rivayetine yer vermiş, ancak herhangi
 bir yorum ve açıklama yapmadan geçmiştir. Ayetlerin siyak ve sibakına da

³⁵ Kummî, *Tefsiru'l-Kummî*, I/142.

³⁶ Tabatabâi, *Mizân*, IV/388 vd.

³⁷ Tûsî, *Tibyân*, III/243-244.

³⁸ Tabersî, *Mecmeu'l-beyân*, III/72.

³⁹ Nisâ, 4/166.

⁴⁰ Kummî, *Tefsiru'l-Kummî*, I/159.

⁴¹ Tûsî, *Tibyân*, III/ 395-396.

⁴² Tabersî, *Mecmeu'l-Beyân*, III/144.

⁴³ Kâşânî, *Sâfi*, I/521-523.

bakıldığı zaman başından sonuna konunun Yahudiler olduğunu çıkarmak çok zor değildir.

Örneklerden görüldüğü gibi tahrif konusundaki rivayetler fazla zorlamadır ve yine de müfessire kendi mezhebi içinden olan müfessirler gereken cevabı vermiştir. Ayrıca Hadi Marife Kummî'nin tefsiri hakkında “*bu kitap Kummî'ye ait değildir ve tahrif edilmiştir*”⁴⁴ sözleriyle bu rivayetlerin yer aldığı tefsiri tenkit etmiştir.

B. İbn Furât el-Kûfi (öl. 310/922)

Furât el-Kûfi⁴⁵ tefsirinde Kur'an'ın tahrifine dair rivayetlere yer vermekle beraber kendisinin de İmâmiyye'den mi yoksa Zeydiye'den mi olduğu hususu tartışmalıdır. Ne var ki bu rivayetler konusunda herhangi bir görüş veya açıklama yapmamıştır.

Örneğin Bakara suresinin 90. ayetinin “*بِسْمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَنْ يُنَزَّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَىٰ غَضَبٍ أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَنْ يُنَزَّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَىٰ غَضَبٍ*” aslında “*بغيا في علي*” şeklinde inzâl olduğunu Ebi Ca'fer el-Bâkir'dan aktarmaktadır. Ayrıca ayette geçen “*فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَىٰ غَضَبٍ*” kısmının yani gazaba uğrayanların da Benî Ümeyye⁴⁶ olduğunu vurgulamaktadır. Ayetin nüzul ortamı göz önünde bulundurulduğunda, ayrıca siyâk ve sibâkına bakıldığı zaman konunun Yahudilerle alakalı olduğu dikkat çekmektedir. Daha sonraki dönem Şii müfessirlerden Tûsî, Tabersî ve Kâşânî bu ayette geçen ve inzâl edilenin Hz. Muhammed (s.a.v)'e vahyolunan Kur'an ve

⁴⁴ Hadi Marifet, *Kur'an İlimleri*, s. 501.

⁴⁵ Ebu'l-Kâsım Furât b. İbrahim b. Furât el-Kûfi olan müfessirin hayatı ile ilgili ilk dönem Şii kaynaklarda her hangi bir bilgi bulunmamaktadır. Son dönem kaynakların verdikleri bilgiler ise müellifin hayatını aydınlatacak düzeyde değildir. Furât el-Kûfi, III. asrın sonu ve IV. asrın başlarında yaşamış bir müfessirdir. Kuleynî (öl. 329/941), İbn Ukde ve İbn Mâtî gibi âlimlerin muasırındır. Kûfi nisbesinden Kûfe'li olduğu anlaşılrsa da müfessirin doğum yeri, tarihi, vefatı ile ilgili bir bilgi mevcut değildir. Çağdaş araştırmacılar İbn Furât'ın yaklaşık hicri 310/922 civarında vefat ettiği görüşündedirler. (Bkz. İbn Furât el-Kûfi, *Tefsiru Furât el-Kûfi*, Muhakkikin Önsözü, s. 10 vd.)

⁴⁶ İbn Furât, *Tefsir*, I/60-61.

İslam dini⁴⁷ olduğunu söylemişlerdir. “Gazap üzerine gazaba uğradılar” kısmının da Benî İsrâîl⁴⁸ ile alakalı olduğunu yine tefsirlerinde aktarmışlardır.

Başka bir örnek verecek olursak, Nahl suresinin 24. ayetine bakmak gerekir. Ayetin içinde “ في علي ” kısmının olduğunu yani Cebrâil (a.s) ayeti “ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أُنزِلَ رَبُّكُمْ فِي عَلِيٍّ قَالُوا أَطِيبُ الْأَوَّلِينَ ” bu şekliyle inzâl ettiğini söylemiş ve İmam Ca'fer Sadık'tan⁴⁹ da bu konuda bir rivayet aktarmıştır. Bu ayetin nüzul dönemine dikkat edersek, Nahl suresinin Mekkî olduğunu görürüz. Bu konuda Şii müfessirlerden Tabersî⁵⁰ ve Kâşânî⁵¹ bir rivayete göre ilk 40 ayeti, başka bir rivayete göre ise son üç ayeti istisna tamamının Mekkî olduğunu söylemektedir. Bu ayetin ise Kureyş müşrikleri ile ilgili olduğunu, Hac zamanı bir grup Mekkeli müşrikin insanların yoluna çıkararak onları Hz. Peygamber'den alıkoymalarına⁵² bağlı olarak inzâl edildiğini söylemektedir. Bunun dışında Mekke döneminde daha Hz. Peygamber'in peygamberliğini kabul etmeyen müşriklere Hz. Ali'den bahsetmek ve ya Medine döneminde aynı şeyi Yahudilerden istemek abesle iştigal olur ki, vahiy bundan münezzehtir.

Tefsirinde İmamiyye'nin yanı sıra Zeydilerin görüşlerini de nakletmekte olan İbn Fûrât tefsiri ayrıca senet açısından problemlidir.

C. Ayyâşî (öl. 320/922)

Kur'ân'ın tahrif edildiğine dair rivayetlere yer veren bir başka müfessir ise Ayyâşî'dir⁵³. Ayyâşî'nin tefsiri hem eksik hem de senet bakımından problemlidir.

⁴⁷ Tûsî, *Tibyân*, I/348; Tabersî, *Mecmeu'l-Beyân*I/158, Kâşânî, *Sâfi*, I/162-163.

⁴⁸ Tûsî, *Tibyân*, I/349; Tabersî, *Mecmeu'l-Beyân*, I/158.

⁴⁹ İbn Furât, *Tefsir*, I/234.

⁵⁰ Tabersî, *Mecmeu'l-Beyân*, VI/75.

⁵¹ Kâşânî, *Sâfi*, III/126.

⁵² Tûsî, *Tibyân*, VI/372; Tabersî, *Mecmeu'l-Beyân*, VI/83.

⁵³ Ebu'n-Nadr Muhammed b. Mesûd b. Ayyâş el-Ayyâşî es-Semarkandî'dir. Künyesi ise Ebu'n-Nadr'dır. Şia tarafından önemli kabul edilen ilk dönem müfessirlerindedir. Doğum yeri ve tarihi hakkında bilgi yoktur. Ancak künyesinden Semerkandlı olduğu anlaşılmaktadır. Ayyâşî'nin ilk tahsilini kimden ve nereden aldığı da malum değildir. Küfe, Bağdat ve Kum âlimlerinden ders almış olması bu bölgelere ilmi seyahatlerde bulunduğunu göstermektedir. Tabakat müellifi Ebu'l-Abbas

dir. Çünkü daha sonrakilere tarafından senetler hazfedilmiştir. Aynı zamanda muhaddis olan Ayyâşî'nin eseri tam bir rivayet tefsiridir, naklettiği rivayetler hakkında her hangi bir yorum yapmamıştır. Ayrıca aynı ayetle ilgili zıt rivayetlere de yer vermiş, ancak diğer konularda olduğu gibi menfi veya müspet herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır⁵⁴.

Tahrife ilişkin onun tefsirinde vereceğimiz ilk örnekte Ayyâşî “ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ”⁵⁵ ayetinin aslında “ ل محمد ”⁵⁶ şeklinde nazil olduğunu aktarmaktadır. Ancak bu ayet Benî İsrâîl ile alakalı olup Hz. Musa (a.s)’nın kıssasını⁵⁷ anlatmaktadır. Nitekim daha sonraki dönem Şîi müfessirlerden Tûsî⁵⁸, Tabersî⁵⁹, ve Tabatabâî⁶⁰ de tefsirlerinde bu ayetlerin Yahudilerle ilgili olarak nazil olduğunu söylemektedirler.

Nisa suresinde yer alan “ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ ”⁶¹ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ طَرِيقًا

Ahmed b. Ali en-Necâşî, Ayyâşî'nin hocaları arasında Ali b. Hasan b. Faddalî, Abdullah b. Muhammed b. Halid et-Tayâlisî'nin arkadaşlarını, bir grup Kufeli, Bağdatlı ve Kumlu hocaları saymaktadır. Talebelerinden olan Ebu Amr Muhammed b. Ömer b. Abdulaziz el-Keşşî “İhtiyaru'r-Ricâl” isimli eserinde 48 öğrencisinin ismini zikretmiştir. Önde gelen talebeleri arasında Ca'fer b. Muhammed b. Mesûd el-Ayyâşî, Haydar b. Muhammed b. Nuaym es-Semerkanî, Muhammed b. Ömer b. Abdilaziz el-Keşşî bulunur. Ayyâşî'nin vefat tarihi ihtilafıdır. Ancak son dönem araştırmacılarına göre 320/932 olarak kabul edilmektedir. Daha geniş bilgi için bkz: Sabuhi Şahavatov. Ayyâşî mad; Ek Ciltler.

⁵⁴ Şeyh Rızâ Ustadî, *Ayyâşî ve Tefsiruhu*, Risaletü'l- Kur'ân, Tahran: Darü'l-Kur'ani'l- Kerim, 1411, sayı 3, s. 43-67.

⁵⁵ Bakara 2/59.

⁵⁶ Ayyâşî, *Tefsiru'l-Ayyâşî*, I/63.

⁵⁷ Bkz: Bakara 2/40-61.

⁵⁸ Tûsî, *Tibyân*, I/261-269.

⁵⁹ Tabersî, *Mecmeu'l-Beyân*, I/118.

⁶⁰ Tabatabai, *Mizân*, I/188-190.

⁶¹ Nisâ, 4/168.

”اللَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا”⁶² ayetler de konuya örnek teşkil etmektedir. Şöyle ki, bu ayetlerin aslında Cebrâil (a.s.) tarafından Hz. Peygamber'e “قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فِي” ve “إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا أَلِ مُحَمَّدٍ” şeklinde getirildiğini Ebu Ca'fer'den⁶³ rivayet etmiştir. Bu ayetlerin tefsiri konusunda özellikle Nisâ 168'de Tûsî küfür ve zulmedenlerin Hz. Peygamber'in risaletine karşı çalışanlar ve “O'nu yalanlamak yoluyla zulmedenler”⁶⁴ olduğunu vurgulamıştır. Diğer ayet konusunda ise “Allah (c.c.), Hz. Peygamber'in nübüvvetini inkâr eden bütün Arap müşrikleri ikaz etmesi”⁶⁵ olduğunu söylemektedir.

Yukarıda örneklerini gördüğümüz ayetlerin yorumları üzerinde daha sonraki dönem Şîî müfessirler siyak ve sibakı, ayetlerin nüzul ortamını dikkate alarak bir çalışma yapmışlardır. Sonuç olarak ise çok doğru ve isabetli yorumlar yaparak kendilerini tahrif iddialarının hedefi haline gelmekten uzak tutmaya çalışmışlardır.

VI. Tahrif İddialarını Reddeden Şîî Âlimler

Ahbârî olmasına ve tahrifi kabul etmesine rağmen Bahrânî (öl. 1186/1773) Şîî âlimlerin büyük çoğunluğunun⁶⁶ görüşünün Kur'ân'ın tahrif edilmediği olduğunu söylemektedir. Bu konu en başından tartışılarak geldiği için ilk dönemden itibaren Şîa içinde tahrife karşı çıkanların görüşlerini de zikretmek gerekmektedir.

III. asır âlimlerinden olan Fadl İbn Şâzân (ö. 260/874), *el-Îzâh* adlı eserinde tam tersi bir takım rivayetlerin Ehl-i Sünnet kaynaklı olduğunu ortaya koymaya çalışmış ve Ehl-i Sünnet'i tahrifle suçlamıştır.⁶⁷

⁶² Nisâ, 4/169.

⁶³ Ayyâşî, *Tefsiru'l-Ayyâşî*, I/311.

⁶⁴ Tûsî, *Tibyân*, III/397.

⁶⁵ Tûsî, III/ 398.

⁶⁶ Bahrânî, *Durratun Necefiyye*, IV/65.

⁶⁷ Caferiyan, *Ukzube*, s. 94.

Şîa'da tahrif iddialarına ilk karşı çıkanlardan biri de Şeyh Sadûk olarak bilinen ve Kutub-i Erba' olarak Şîa nezdinde sahih kabul edilen hadis mecmuasından birinin müellifi olan Ebu Cafer Muhammed İbn Ali İbnu'l-Hüseyin İbn Babeveyh el-Kummî (öl. 381/991) "Şîa inancına göre yüce Allah'ın peygamberi Hz. Muhammed'e gönderip ve iki kapak arasında toplanan Kur'ân bundan ibarettir ve ne fazla ne de eksiktir, insanlara göre 114 süredir, bize göre "Duhâ" ve "İnşirâh", "Fil" ve "Kureyş" sureleri bir tek suredir. Kim bize "bunlardan daha fazla olduğunu söylediğimizi" nispet ederse o yalancıdır"⁶⁸ demektedir.

Şeyh Sadûk'un öğrencisi Şeyh Müfid (öl. 413/1022) de "iki kapak arasında cem edilen Kur'ân'da herhangi bir fazlalık veya eksiltme olmadığını" söyleyerek tahrifi reddetmiştir.⁶⁹

Alemu'l-Hüdâ olarak bilinen Seyyid Murtaza Ali İbn Hüseyin (öl. 436/1044), "Kur'ân'ın nakline ve korunmasına şiddetle önem verilmiş ve bu noktada etkenler çoğalmıştır. Çünkü Kur'ân, nübuvvetin mucizesi, Şer'i ilimlerin ve dini hükümlerin kaynağıdır. Müslüman âlimler onun hıfzı ve himayesinde son noktaya varmışlardır. Bu kadar titiz davranılıp korunduktan sonra Kur'ân'ın değiştirildiği ya da noksan olduğu nasıl mümkün olabilir?"⁷⁰ şeklinde ifadeler kullanmıştır.

Şeyhu't-Tâife olarak bilinen başka bir Şîi âlim Ebû Ca'fer Muhammed b. Hasan et-Tûsî (öl. 460/1068) ise tefsirinde "Kur'ân Hz. Peygamber'in doğruluğuna delildir. Ayrıca onun en büyük ve en meşhur mucizesidir. Kur'ân'da fazlalık ve eksiklik olduğunu söylemek ona yakışmayan bir şeydir. Müslümanların görüşlerinden zahir olan bunun tersidir. Bu mezhebimize göre doğruya en layık olanı ve el-Murtaza'nın savunduğu görüştür. Rivayetin zahiri de budur"⁷¹ şeklindeki açıklamasıyla tahrif düşüncesini reddetmiştir. Tûsî aynı zamanda Kutub-i Erba' hadisi mecmuasından ikisinin (Tehzibu'l-Ahkâm ve İstibsâr) yazarıdır.

⁶⁸ Şeyh Sadûk, *Risaletü'l-İ'tikadi'l-İmamiyye*, s. 99-103; Kâşânî, *Kitâbü'l-vâfi*, IX, 1778.

⁶⁹ Muhammed Cevad el-Belağî, "*Mecmeu'l-Beyân*" Tabersî, önsöz s. 26-27.

⁷⁰ Muhammed Cevad el-Belağî, "*Mecmeu'l-Beyân*" Tabersî, önsöz s. 26-27.

⁷¹ Tûsî, *Tibyân* s. 3.

Tûsî'nin oğlunun öğrencisi ve VI. asır âlimlerinden olan Tabersî (öl. 548/1153) “Kur'ân'da fazlalık bulunduğu görüşünün batıl olduğu konusunda icma vardır. Onda eksikliklerin bulunduğu konusuna gelince bizim ashabımızdan bazıları ve avamdan olanlar Kur'ân'da değişiklik ve eksiklik olduğuna dair rivayette bulunmuşlarsa da bizim mezhebimizin görüşü bu değildir. Murtaza da bu görüştedir”⁷² söyleyerek tahrifi reddetmektedir.

Allâme Hillî diye bilinen Hasan b. Yûsuf b. Ali b. Mutahhar Hillî (öl. 726/1325) de kendisine sorulan bir soru üzerine “Kur'ân'ın tahrif, tebdil, fazlalık ve eksiklikten uzak olduğunu, böyle bir şeye inananlardan da Allah'a sığındığı”⁷³ şeklinde cevaplandırmıştır.

XI. asır ılımlı Ahbârîlerden sayılan Molla Muhsin Feyz el-Kaşânî (öl.1091/1679), tahrifle ilgili rivayetleri naklettikten sonra özet olarak şunu söylemektedir: “Bunlara karşı ortaya çıkan problem şudur ki, Kur'ân'da tahrif olduğu takdirde, Kur'ân'dan hiçbir şeye güvenimiz kalmayacağıdır. Çünkü buna göre her ayetin tahrif edilip değiştirilmiş ve Allah'ın inzal ettiğine ters olması ihtimali vardır. Böyle olduğu takdirde Kur'ân'da bizim için asla hiçbir delil kalmaz. Onun yararı ve ona tabi olmanın, sınımsız sarılmanın öğütlenmesinin faydası ve bunlardan başka birçok şey anlamsız kalır. “Ona önünden de ardından da bâtil gelemes. O, hikmet sahibi, çok övülen Allah'tan indirilmiştir”⁷⁴ ve “Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz giz”⁷⁵ ayetlerini zikrettikten sonra “Nasıl olur da Kur'ân'da, tahrif ve değiştirme olur? Hz. Peygamber'den ve İmamlar'dan rivayet olunan “hadislerin Kur'ân'a arzedilmesi”⁷⁶ haberleri yaygındır. Elimizdeki Kur'ân tahrif edilmiş ise arzetmenin ne anlamı kalır?”⁷⁷ diyerek tahrifi reddetmiştir. Ancak Ahbârî olmasından dolayı, ilgili rivayetleri büsbütün reddedememiş, onların tevil edilmesi gerektiğini savunmuştur.

⁷² Tabersî, *Mecmeu'l-Beyân*, s. 14.

⁷³ Ca'feryan, *Ukzube*, s. 98.

⁷⁴ Fussilet 41/42.

⁷⁵ Hicr 15/9.

⁷⁶ Bahrânî, *Durratun Necefiyye*, IV/67.

⁷⁷ Kaşani, *Sâfi*, I, 46-51.

Ebu'l Kasım el-Hûî'ye (öl. 1403/1992) göre Kur'ân'ın tahrif olmadığına ait en güçlü nakli delil olan Hicr suresinin 9. ayetidir. Bunun dışında Yunus suresinin 15 ayeti de "Hz. Peygamber'in kendiliğinden Kur'ân'ı değiştirmeyeceği" bunun delilidir. Şöyle ki bunu Hz. Peygamber yapamadıktan sonra insanlar nasıl yapabilir?"⁷⁸ şeklinde tahrif iddialarına karşı çıkmıştır.

Son dönem Şîa ilim dünyasının önemli müfessirlerinden Muhammed Hüseyin et-Tabatabâî "bugün elimizde bulunan Kur'ân'ın 1400 sene önce Hz. Peygamber'e inzal edilen Kur'ân olduğun, sûreler ve ayetler, Müslümanlar arasında nesilden nesile mükemmel bir şekilde aktarılmış, Allah tarafından Kur'ân'ın tahrif edilmeye karşı korunduğunu belirtmiş olduğunu"⁷⁹ söyleyerek ilk nazil olduğu günden bu günümüze kadar kesintisiz olarak geldiğini vurgulamıştır.

Bu müellifler dışında görüşlerine yer veremediğimiz çok sayıda Şii âlim tahrif iddiasına karşı çıkmıştır. Bu âlimler elimizdeki Kur'ân'ın her hangi bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar geldiğini söylemişlerdir. Bu konudaki daha geniş bilgi ve çalışmalar için aşağıdaki eserlerin isimlerini zikretmeyi de uygun bulduk: Mahmud b. Ebi'l-Kâsım'ın *Keşfu'l-irtiyâb fi isbâti 'ademi tahrifi'l-Kitâb*, Muhammed b. Hasan Hurru'l-Âmulî'nin *Tevâturu'l-Kur'ân*, Ağa Bozorğ Tahranî'nin *en-Nakdu'l-lâtîf fi nefyi't-tahrif 'ani'l-Kur'ân*, Abdülhüseyn b. İsa er-Reştî'nin *Keşfu'l-iştibâh fi cevâbi Mûsa Cârullah*, Muhammed Hâdî Mârifet'in *Siyânetu'l-Kur'ân mine't-tahrif*, Allâme Murtaza el-Askerî'nin *el-Edyânu's-semâviyye ve mes'ele't-tahrif*, Ca'fer Murtaza Âmulî'nin, *Hakâiku'l-hâmmeh havle'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Rasul Ca'feriyân'ın *el-Ukzabetu tahrifi'l-Kur'ân*, Hasanzade Âmulî'nin *Kitâbu fasli'l-hitâb fi 'ademi tahrifi Kitâbi rabbi'l-erbâb* ve diğerleri.⁸⁰

VII. Sonuç

Bu çalışmamızın odak noktasını, İmamiye Şîası'nın Kur'ân'ın tahrif edilmesi konusundaki görüşleri, söz konusu görüşlerin tefsirlere sirayet etmesi ve

⁷⁸ Hûî, *el-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'ân*, s. 215-219.

⁷⁹ Tabatabâî, *sel-Kur'ân Fi İslâm*, s. 137 vd.

⁸⁰ Bkz: Ca'feriyân, *Ukzabetu* 101 vd.

Kur'ân'ı bu görüşler üzerinden değerlendirmenin ortaya çıkardığı problemler teşkil etmiştir. Bu iddiaların kaynağı gerek Ehl-i Sünnet gerek Şîa literatüründe yer alan bazı rivayetlerdir. Söz konusu iddialar Şîa tarihinde yer yer Kur'ân'ın tahrif edilmiş olduğu noktasına kadar varmıştır. Farklı görüşler bulunmasına rağmen Şîi ulemanın çoğunluğunun kanaati, Kur'ân'ın Hz. Peygamber'e vahyolunduğu şekliyle elimize ulaşmış olduğu şeklindedir.

Bu bağlamda mezhep kabullerinin belirleyici kabul edilmesi neticesinde, mezhep eksenli tefsirlerin Kur'ân'ı işlevselleştirme /araçsallaştırma cihetinde hareket ettikleri, çeşitli örnekler üzerinden ortaya konulmuş ve böylece tahrif konusunun Şîa tefsir geleneğinde bu işlevselleştirme /araçsallaştırma faaliyetinin tarihsel bir ürünü olduğu ifade edilmiştir.

Erken dönemde bazı Şîi âlimler Kur'ân'da lafzî tahrifin yer aldığını kabul etmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde özellikle hicri IV. asırdan itibaren Şîi âlimlerin Kur'ân-ı Kerim'in tahrifiyle ilgili rivayetlere sahip çıkmadıklarını veya bu rivayetlerin değişik şekillerde tevil edilmesi gerektiğini düşündükleri görülmektedir.⁸¹ Bu tevillerin başında da, söz konusu rivayetlerde mevcut olduğu söylenen ve daha sonradan mushaftan çıkarıldığı iddia edilen lafızların aslında vahyin bir bölümü olmayıp onun tefsiri kabilinden izahlar olduğu görüşü yer almaktadır.⁸² Diğer taraftan Kur'ân'ın her türlü noksanlıktan, ziyade ve eksiklikten münezzehtir olduğunu vurgulayan müteahhirin dönem Şîi âlimleri, bu türlü iddialarda bulunanları yalancılıkla suçlamışlardır.

Bahrânî konuyla ilgili olarak şunu söylemektedir: “Şîi âlimler (ashabuna) Kur'ân'da noksan, tağyir ve tebdilin olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Meşhur olan görüş ise onun noksansız olduğu yönündedir.”⁸³ Aynı zamanda Şerif Murtaza, Şeyh Sadûk, Tûsî, Tabersî, Tabatabâi ve daha pek çok Şîi âliminin görüşü de bu istikamettedir.

⁸¹ Bkz: Bahrânî, 65 vd.

⁸² Bkz: Molla Muhsin Muhammed b. Murtaza b. Mahmûd Feyz-i Kâşânî, Kitâbü'l-vâfi, İsfahan, 1985, IX, 1778.

⁸³ Bahrânî, IV, 65.

Netice-i kelim, ilk dönemden itibaren ortaya atılan Kur'ân'nın tahrifi meselesi İmamiye Şîası'nın içinde de çok taraftar bulamamıştır. Kur'ân'ın tahrifini savunan, eserlerinde bazı rivayetlere yer veren azınlığa karşın, Kitab'ın güvenilir olduğunu savunan, bu konuda eserler kaleme alan Şîi çoğunluğun tutumunun takiyye olabileceği de isabetli görünmemektedir.

Kaynakça

- Altıkulaç, Tayyar; *Hız. Ali ve İlk Mushaf Nüshaları*, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012, sayı 21.
- Ayyâşî, Ebu'n-Nadr Muhammed b. Mes'ud; *Tefsîru'l-Ayyâşî*, Beyrut, 1411/1991.
- Bahrânî, Yusuf b. Ahmed b. İbrâhim ed-Dirâzî İbn Usfur; *Durratun Necefiyye*, Beyrut, 1423/2002.
- *el-Hadâikü'l-Nadira fî Ahkâmi'l-İtreti't-Tahire*, Beyrut, 1985.
- Belağî, Muhammed Cevad; "*Mecmeu'l-Beyân*" Önsöz, Beyrut, 1415/1995.
- Buhl, Frants; "*Tahrif*" maddesi, İslam Ansiklopedisi, XI, İstanbul, 1979.
- Ca'feriyân, Rasul; *Ukzubetu Tahrifi'l-Kur'ân Beyne's-Şîa ve's-Sünne*, yy, 1413.
- Çatmakaş, Fatih, *İmamiye Şîası'nın Kur'ân Hakkındaki Görüşleri*, (Y. Lisans Tezi) Erzurum, 2008.
- Ğaravî, Muhammed Abdülhasan Muhsin; *Mesâdirü'l-İstinbât Beyne'l-Usûliyyin ve'l-Ahbâriyyin*, Beyrut, 1412/1992.
- Habibov, Aslan; *İlk Dönem Şîi Tefsir Anlayışı*, Doktora Tezi, Anlara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.
- Hadi Marife, Muhammed; *Kur'ân İlimleri*, İstanbul, 2009.
- Hûî, Ebül-Kâsım b. Ali Ekber b. Haşim Musevi; *el-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân*, Beyrut, 1412/1992.
- İbn Furât, Ebül-Kâsım Furât b. İbrâhim İbn Furât el-Kûfî; *Tefsiru Furât el-Kûfî*, Beyrut, 1412/1992.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali İbn Manzûr el-Ensârî; *Lisânü'l-Arab*, Beyrut, 1990.
- İbn Nedim, Ebül-Ferec Muhammed b. İshak; *el-Fihrist*, Beyrut, 1398/1978.
- İsfahânî, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed b. Muffaddal Rağib; *el-Müfredat fî Ğaribi'l-Kur'ân*, Beyrut, 2005.
- Karataş, Şaban; *Şîa'da ve Sünni Kaynaklarda Kur'ân Tarihi*, İstanbul, 1996.
- Kâşânî, Molla Muhsin Muhammed b. Murtaza b. Mahmûd, *Kitâbü'l-vâfi*, İsfahan, 1985.
- *Tefsîru's-Sâfi*, Beyrut 1402/1982.
- Kummî, Ebül-Hasan Ali b. İbrâhim; *Tefsîru'l-Kummî*, yy., ty.,
- Meir, B. Bar-Asher, *İmamiye Şîası'nın Kıraat Farklılıkları ve Kur'ân'a İlaveleri*, çev. Ömer Kara ve Mehmet Dağ, Ekev Akademi Dergisi, c. 1, s. 3, 1998.
- McDermott, Martin, *The Theology of al-Shaikh al-Mufid*, Beyrut, 1986.

- Müderri, Hüseyin; *Rationalism and Traditionalism in Shi'i Jurisprudence: A Preliminary Survey*, Paris, 1984.
- Necâşi, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Ali; *Ricâlu'n-Necâşi*, Beyrut, 1408/1988.
- Öz, Mustafa, "Usûliyye" maddesi, TDV-İslam Ansiklopedisi, 42, İstanbul, 2012.
- Öztürk, Mustafa; *Tefsirde Ehl-i Sünnet ve Şîa Polemikleri*, Ankara, 2009.
- Şehristânî, Ebu'l-Feth Tâceddin Muhammed b. Abdulkerim; *el-Milel ve'n-Nihel*, Beyrut, 1395/1975.
- Şeyh Müfid, Ebû Abdullah İbnü'l-Muallim Muhammed b. Muhammed; *Tashihu'l-İtikâd*, Kum, 1413.
- Şeyh Sadûk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin İbn Babeveyh; *Risaletü'l-İ'tikadi'l-İmamiyye*, trc. Ethem Ruhi Fiğlali, Ankara, 1978.
- Tabatabâî, Muhammed Hüseyin, el-Kur'ân Fi İslâm, trc. Ahmed Hüseyini, Beyrut, 1978.
- *El-Mizân Fi Tefsiri'l-Kur'ân*, Beyrut, 1973.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr; *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, Kahire, 1954.
- Tabersî, Ebû Ali Eminüddin Fazl b. Hasan b. Fazl; *Mecmeu'l-Beyân Fi Tefsiri'l-Kur'ân*, Beyrut, 1429/2008.
- Tarakçı, Muhammed; "Tahrif" maddesi, TDV-İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2010.
- Tûsî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Hasan b. Ali; *et-Tibyân fi Tefsiri'l-Kur'ân*, Beyrut, ty..
- *Ricâlu't-Tûsî*, Kum, 1961.
- *Fihrist*, Beyrut, 1403/1983.
- Ustadî, Şeyh Rızâ; *Ayyâşi ve Tefsiruhu*, Risaletü'l- Kur'ân, Tahran, 1411, sayı 3.
- Uyar, Mazlum; *İmamiyye Şîası'nda Ahbârilik*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1996.
- Yılmaz, Musa Kazım; *Şîa'nın Kur'ân İlimleriyle İlgili Görüşleri*, (Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu), İstanbul, 1993.
- Yurdağür, Metin; "Ahbâriyye" maddesi, TDV-İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1988.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kasım Carullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed, *el-Keşşâf an hakâiki Gavamizi't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil*, Kahire, 1365/1947.